

Μεταφρασμένο απόσπασμα

Francis Neník

***Reise durch ein tragikomisches Jahrhundert.
Das irrwitzige Leben des Hasso Grabner***

Voland & Quist Verlag, Dresden/Leipzig 2018
ISBN 978-3-863-91198-0

σελ. 68-81

Φράνσις Νένικ

***Ταξίδι σε έναν κωμικοτραγικό αιώνα.
Η απίστευτη ζωή του Χάσσο Γκράμπνερ***

Μετάφραση: Ανδρομάχη Μαλακάτα
Επιμέλεια: Αλέξανδρος Κυπριώτης

Το επιβλητικό παλιό κτίσμα, όπου ο ασυρματιστής του τάγματος Χάσσο Γκράμπνερ όχι μόνο δουλεύει αλλά και κατοικεί, χρονολογείται από τον 16ο αιώνα και πριν από όχι και πάρα πολύ καιρό ανήκε σε έναν κόμη, που το πραγματικό του όνομα ήταν Κωνσταντίνος Θεοτόκης. Ο Θεοτόκης είχε σπουδάσει στη Γερμανία στα τέλη του 19ου αιώνα και εκεί είχε έρθει σε επαφή με σοσιαλιστικές ιδέες, τις οποίες, όταν ολοκλήρωσε τις σπουδές του, είχε τόσο πολύ ενστερνισθεί, ώστε μετά την επιστροφή του στην Κέρκυρα όχι μόνο τις προπαγάνδιζε, αλλά προσπαθούσε και να τις κάνει ο ίδιος πράξη, γεγονός το οποίο τον οδήγησε στο να αποποιηθεί την κληρονομιά της εξαιρετικά επιφανούς αριστοκρατικής οικογένειάς του και –αντί να γίνει αρχιεπίσκοπος, πρωθυπουργός ή τουλάχιστον βουλευτής, όπως οι αδελφοί του, οι ανιψιοί του, οι θείοι του και οι λοιποί πρόγονοί του– ίδρυσε μια σοσιαλιστική συνδικαλιστική συννομοσπονδία στην Κέρκυρα και έγραψε μια σειρά μυθιστορημάτων, τα οποία όλα ανεξαιρέτως καταγίνονταν με την ταξική πάλη.

Είναι σαν να αντικατοπτρίζονταν σε αυτόν τον πύργο, το έτος 1943, και οι δυο βιογραφίες. Ο Θεοτόκης, ο οποίος ήταν πεθαμένος είκοσι χρόνια τότε, καταγόταν από την Κέρκυρα, πήγε στη Γερμανία, γνώρισε εκεί τον σοσιαλισμό, στη συνέχεια επέστρεψε, προσπάθησε να διαδώσει τις θεωρίες του και έγραψε υπό την προφητεία τους.

Είκοσι χρόνια αργότερα ο Χάσσο Γκράμπνερ, ο οποίος καταγόταν από τη Γερμανία και πήγε στην Κέρκυρα, θα αποτελέσει μέρος ενός σοσιαλιστικού κινήματος και θα συγγράψει μυθιστορήματα όχι λιγότερο ταξικά. Δεν γνωρίζει όμως τίποτα γι' αυτά ακόμα. Βρίσκεται στην Κέρκυρα ακόμα. Σε έναν πύργο. Και η Γερμανία, ακόμα και ο πόλεμος, μοιάζουν να είναι πάρα πολύ μακριά.

Και ωστόσο είναι εδώ. Και ο Χάσσο Γκράμπνερ, ο κομμουνιστής με τη στολή της Βέρμαχτ, είναι ένα μέρος του. Αλλά τι μπορεί να κάνει;

Δύο χιλιάδες χιλιόμετρα μακριά από την Κέρκυρα η παράνομη ηγεσία του ΚΚΓ που κρατείται σε μια φυλακή του Βρανδεμβούργου γνωρίζει την απάντηση. Τουλάχιστον όσον αφορά τους κομμουνιστές του πειθαρχικού τάγματος 999. Τους συστήνει να εκμεταλλευτούν κάθε δυνατότητα αυτομόλησης –«στα σοβιετικά στρατεύματα, στους αντάρτες στην Ελλάδα».

Βέβαια, όποιος κρατείται δυσκολεύεται ενίοτε να φανταστεί ότι θα κινηθεί. Αλλά, άπαξ και τα καταφέρει, τότε όλα γίνονται πολύ εύκολα. Πρέπει απλώς ν' αρχίσει να τρέχει και πριν το καταλάβει θα βρίσκεται στα σοβιετικά στρατεύματα ή στους αντάρτες. Μόνο που δυστυχώς δεν υπάρχουν αντάρτες στην Κέρκυρα. Ακόμα και οι γερμανικές μυστικές υπηρεσίες αναφέρουν: «Οργανωμένη αντάρτικη δραστηριότητα δεν υπάρχει ούτε από κομμουνιστές ούτε από τον ΕΔΕΣ».

«Μα τα σοβιετικά στρατεύματα! Αυτομολήστε στα σοβιετικά στρατεύματα!» φώναζαν οι ηγέτες του ΚΚΓ από δύο χιλιάδες χιλιόμετρα μακριά. Ωστόσο, όχι μόνο αντάρτες αλλά ούτε και σοβιετικά στρατεύματα υπάρχουν στην Κέρκυρα. Όπως και ολόκληρη την Ελλάδα οι Ρώσοι έχουν γραμμένο το νοτιοδυτικό τμήμα της στα παλιά τους τα παπούτσια. Διότι ένα πράγμα είναι ξεκάθαρο: Οι απεσταλμένοι του Στάλιν κατά τη διάρκεια του πολέμου στέλνουν στους αγωνιστές της αντίστασης στην Ελλάδα εκατομμύρια ζεστά λόγια, όμως ούτε μια κρύα σφαίρα.

Και ο ίδιος ο Στάλιν; Εκείνος συναντιέται με τον Τσώρτσιλ και κοιτάζει τον Εγγλέζο πρωθυπουργό να σκισάρει αυθόρμητα «σε μισή κόλλα χαρτί» πώς φαντάζεται του λόγου του τη μελλοντική μοιρασιά των Βαλκανίων. Για το θέμα της Ελλάδας ο Τσώρτσιλ κάνει την ακόλουθη πρόταση: Μεγάλη Βρετανία: 90%. Ρωσία: 10%.

«Εσπρωξα αυτό το σημείωμα πάνω στο τραπέζι προς τον Στάλιν. Μεσολάβησε μια σύντομη παύση. Μετά εκείνος πήρε το μπλε μολύβι του, έκανε ένα μεγάλο τικ και μου έδωσε πάλι πίσω το χαρτί».

Δύο χιλιάδες χιλιόμετρα δυτικά της Μόσχας, στο Βρανδεμβούργο, η ηγεσία του ΚΚΓ, που κρατείται, δεν γνωρίζει τίποτα για το ντιλ αυτό και ζητά επίμονα από τους δικούς της ανθρώπους να αυτομολήσουν στα σοβιετικά στρατεύματα ή στους αντάρτες στην Ελλάδα. Ο Χάσσο Γκράμπνερ κάθεται εν τω μεταξύ στον πύργο του, σημειώνει τις ειδήσεις της Βέρμαχτ που φτάνουν με τον ασύρματο και με βάση αυτές σκαρώνει ένα καλειδοσκόπιο του νησιού.

Οχτώ χρόνια αργότερα, όταν πια οι περισσότερες εικόνες έχουν πάλι ξεθωριάσει και μια καινούργια βιογραφία βάζει τις αναμνήσεις στο κρεβάτι του Προκρούστη της επόμενης ιδεολογίας, μία από εκείνες είναι ακόμα παρούσα. Μεταφρασμένη σε λόγια πάλι, λέει: «Το 1943 ήρθα στο νησί της Κέρκυρας. Εδώ δεν υπήρχε κανένα ενεργό κίνημα αντίστασης, δεν υπήρχαν αντάρτες».

Και αν ακόμα υπήρχαν: Όταν κάποιος αυτομολεί σ' ένα νησί, δεν παύει να βρίσκεται πάντα σε ένα – νησί.

Γύρω από την Κέρκυρα εν τω μεταξύ συνεχίζεται ο πόλεμος, μόνο στο νησί, έτσι φαίνεται, δεν συμβαίνει τίποτα πια. Αν και τα συμμαχικά στρατεύματα είναι μόνο είκοσι λεπτά πτήσης μακριά, ελέγχουν όλο τον εναέριο χώρο πάνω από την Αδριατική και ρίχνουν πού και πού καμιά βομβίτσα πάνω από την Κέρκυρα, τον περισσότερο χρόνο επικρατεί παράξενη ησυχία στο νησί, και μοιάζει σχεδόν σαν να είναι η Κέρκυρα ένα στρατόπεδο αιχμαλώτων πολέμου, «στο οποίο διοικούνται και σιτίζονται μόνοι τους οι Γερμανοί».

Την άνοιξη του '44 ωστόσο οι συσχετισμοί αρχίζουν να μετατοπίζονται. Η προσταθεροποιημένη αρμονία της μη εμπόλεμης συνύπαρξης με τους συμμάχους που βρίσκονται στην Ιταλία αρχίζει σχεδόν αθόρυβα να παίρνει τον κατήφορο. Και οι Αλβανοί αντάρτες ξεμυτίζουν από τις κρυψώνες τους και ρίχνουν ματιές προς την Κέρκυρα. Και για δες, εν τω το μεταξύ κάτι τρέχει πραγματικά στο νησί...

Τον Μάιο του '44 ένα αγγλέζικο αεροπλάνο προσγειώνεται στα νότια της Κέρκυρας. Επειδή αυτό το τμήμα του νησιού στη μεγαλύτερη έκτασή του δεν βρίσκεται υπό την κατοχή των Γερμανών, στέλνεται αμέσως ένα αναγνωριστικό απόσπασμα. Όταν φτάνει, μέλλει ωστόσο να διαπιστώσει ότι το αεροπλάνο είναι καμένο και το πλήρωμα άφαντο.

Στη βραχονησίδα Φανός, που βρίσκεται βορειοδυτικά της Κέρκυρας και λόγω της εκτεθειμένης θέσης της θεωρείται κλειδί για την Αδριατική, τον Ιούλιο του '44 άγνωστοι επιτίθενται εναντίον μιας βάσης της Βέρμαχτ. Το γερμανικό επιτελείο, το οποίο εδρεύει στους Καρουσάδες, είκοσι πέντε χιλιόμετρα μακριά, δέχεται την επίθεση σε απόσταση αναπνοής. Από τον ασύρματο ακούγονται λάιβ εκρήξεις χειροβομβίδων και κραυγές. Οι υποψίες γι' αυτή την ενέργεια βαραίνουν τους αντάρτες, όμως αυτοί που έκαναν την επίθεση δεν θα συλληφθούν ποτέ.

Λίγες ημέρες αργότερα αναφέρεται ότι ένα αγγλέζικο υποβρύχιο προσορμίζεται στη δυτική ακτή της Κέρκυρας, στον κόλπο του Σιδάρι. Οι παρατηρητές δεν μπορούν να πουν αν αποβιβάστηκε κάποιος, επειδή οι σκοπιές δεν είναι καλά κατανοημένες. Ωστόσο: «Ενισχύεται όλο και περισσότερο η εντύπωση, ότι η Κέρκυρα αποτελεί βάση για τους συμμάχους προκειμένου να διεισδύσουν με πράκτορες στον νοτιοανατολικό χώρο προς υποστήριξη των ανταρτών στην ηπειρωτική χώρα».

Λίγο αργότερα στη θάλασσα μπροστά στην Κέρκυρα καθώς και στην αλβανική ξηρά απέναντι εντοπίζονται φωτεινά σινιάλα που αναβοσβήνουν μες στη νύχτα. Η

γερμανική υπηρεσία αντικατασκοπείας και αντιμετώπισης δολιοφθορών προσπαθεί να αποκωδικοποιήσει τα σινιάλα, όμως σύντομα αναγκάζεται να παραδεχτεί ότι οι αποστολείς και ο παραλήπτες των μηνυμάτων όχι μόνο είναι άγνωστοι, αλλά παραμένουν και αθέατοι. Αυτό αντιθέτως που φαίνεται ευθύς εξ αρχής είναι οι Εβραίοι του νησιού.

Είναι Απρίλιος του έτους 1944, και οι Εβραίοι της Κέρκυρας παρά τη γερμανική κατοχή αισθάνονται ασφαλείς. Η κοινότητά τους είναι μια από τις παλαιότερες σε ολόκληρη την Ελλάδα, η σπουδαιότητά της για την οικονομική επιβίωση του νησιού αδιαμφισβήτητη, και η προστασία της διασφαλισμένη από ένα πλοίο του Ερυθρού Σταυρού που βρίσκεται στο λιμάνι. Είναι οι ημέρες αυτές, όπου ο ασυρματιστής Χάσσο Γκράμπνερ στον πύργο των Καρουσάδων λαμβάνει από τον διοικητή του μια απόρρητη, διπλοκρυπτογραφημένη διαταγή. Με αυτήν διατάσσονται οι διοικητές λόγων του νησιού να δηλώσουν όλους τους Εβραίους που κατοικούν στην περιφέρειά τους.

Τις επόμενες 48 ώρες οι δύο χιλιάδες συνολικά Εβραίοι που ζουν στην Κέρκυρα καταγράφονται όλοι σε λίστες και υποχρεώνονται από τούδε και στο εξής να παρουσιάζονται τακτικά στις γερμανικές Αρχές. Οι ταπεινώσεις που αυτό συνεπάγεται γίνονται σιωπηρά αποδεκτές, και κατά τα άλλα επίσης δεν παρατηρείται καμία διαμαρτυρία. Αντιθέτως: Ο πρόεδρος της εβραϊκής θρησκευτικής κοινότητας της Κέρκυρας καλεί τα μέλη της να συμμορφωθούν προς τις γερμανικές διαταγές. Δεν έχουμε σε τελική ανάλυση, λέει, να φοβηθούμε τίποτα.

Ο Χάσσο Γκράμπνερ προσπαθεί εν τω μεταξύ από τον πύργο των Καρουσάδων να αξιοποιήσει όλους τους διαύλους που έχει στη διάθεσή του. Γνωρίζει τι σημαίνει απογραφή, και καταφέρνει να προειδοποιήσει έναν Εβραίο που κατοικεί στο χωριό. Κάτι παραπάνω δεν κατορθώνει. Αυτός, που πριν από λίγο είχε βοηθήσει ως μεσολαβητής να πραγματοποιηθεί η νυχτερινή προσόρμιση ενός εγγλέζικου υποβρυχίου, στο θέμα των Εβραίων μοιάζει εντελώς ανήμπορος.

Στις 25 Απριλίου ο αρμόδιος Γερμανός διοικητής δηλώνει ότι όσον αφορά την εκτόπιση των Εβραίων της Κέρκυρας δεν υφίστανται «ουσιαστικοί ενδοιασμοί» και ότι υπάρχει επαρκής χώρος στα πλοία.

Στις 12 Μαΐου η αστυνομία στην Αθήνα πληροφορεί τη σταθμευμένη στην Κέρκυρα 5η Στρατιά ότι επίκειται άμεσα η μεταφορά των Εβραίων και ότι πρέπει να «επισπευσθεί», βάσει διαταγής του αρχηγού των Ες Ες Χίμλερ.

Στις 14 Μαΐου ο άρτι αφιχθείς στο νησί και επιφορτισμένος με το θέμα των Εβραίων, υπολοχαγός των Ες Ες Άντον Μπούργκερ καλεί τον διοικητή του νησιού Έμιλ Γαίγκερ να συλλάβει πάραυτα όλους τους Εβραίους της Κέρκυρας. Όμως ο διοικητής του νησιού διαμαρτύρεται.

Ο Γαίγκερ, ιδιοκτήτης αίθουσας ιππασίας στη ζωή του ως πολίτης, είναι όντως πολύ αφοσιωμένος στον Φύρερ, και μάλιστα τόσο πολύ, ώστε επί σειρά ετών κρατούσε ελεύθερη μία θέση για εκείνον σε 'λες τις κομματικές εκδηλώσεις που διηύθυνε ο ίδιος και –επειδή ο Φύρερ παρ' όλα αυτά ποτέ δεν εμφανίστηκε– πήγε κάποτε ο ίδιος σε εκείνον, βέβαια όχι αυτοπροσώπως, αλλά υπό τη μορφή ενός συγγράμματος, το οποίο ονόμασε *Συμβολή στο πεπρωμένο από την εποχή του αγώνα του Εθνικοσοσιαλιστικού Γερμανικού Εργατικού Κόμματος στην Αυστρία* και το επέδωσε στον έμπιστο του Χίτλερ, τον Μάρτιν Μπόρμαν, με την υπόδειξη το πόνημα εκείνο «να παραδοθεί στον Φύρερ».

Τώρα όμως, ως διοικητής του νησιού της Κέρκυρας, ο Γαίγκερ δεν σκοπεύει να συλλάβει έτσι απλά τους «δικούς του» Εβραίους και ακόμα περισσότερο να αφήσει να τους εκτοπίσουν, πάντως, έτσι δηλώνει, το πλοίο του Ερυθρού Σταυρού βρίσκεται ακόμα στο λιμάνι και «θα φροντίσει να κάνει δυσφημιστική προπαγάνδα». Εκτός αυτού, λέει, ο πληθυσμός είναι αλληλέγγυος με τους Εβραίους, και γι' αυτόν τον λόγο «οι αναπόφευκτες βιαιότητες μόνον αρνητικά μπορεί να επιδράσουν». Αποτέλεσμα: «απώλεια ηθικού γοήτρου» και «ηθική ζημία του στρατεύματος», πράγμα που δεν θα ήταν βέβαια το μοναδικό τίμημα που θα έπρεπε να πληρώσουν, σε τελευταία ανάλυση οι Εβραίοι διαθέτουν, σύμφωνα με τον Γαίγκερ, «σημαντικές ποσότητες χρυσού, τιμαλφών, υφασμάτων» και άλλα ακόμα, τα οποία «ως δωροδοκήματα θα διέφθειραν τους στρατιώτες μας και τη γερμανική εξουσία» και «κατά έναν μεγάλο βαθμό μόνον τον εχθρό θα εξυπηρετούσαν». Για τον λόγο αυτό προτείνει στη στρατιωτική διοίκηση «να αναβάλει επ' αόριστον» την επιχείρηση αυτή.

Εν τω μεταξύ στον πύργο των Καρουσάδων ο Χάσσο Γκράμπνερ δεν πιστεύει στ' αυτιά του. Φαίνεται ότι όχι μόνο δεν θα μεταφερθούν όντως οι Εβραίοι, όχι, αλλά, αν μπορεί να έχει εμπιστοσύνη σε όσα λέει ο διοικητής του νησιού, και ότι έχουν προειδοποιηθεί κιόλας. Η ανημποριά που είχε νιώσει τις προηγούμενες ημέρες πάντως ξαφνικά εξαφανίστηκε.

Επειδή είναι επικίνδυνο για τον Γκράμπνερ να δείξει ανοιχτά τη χαρά του για την εξέλιξη των πραγμάτων, αλλά επιθυμεί να την εκφράσει, συγγράφει τις αμέσως επόμενες ημέρες μια σειρά ποιημάτων, ένα είδος κερκυραϊκής τριλογίας της εκπλήρωσης, η οποία –με τη μορφή ενός λυρικο-νατουραλιστικού γιγάντιου συμβόλου– οδηγεί από τη νύχτα και το λυκαυγές στην ολόφωτη ημέρα. Οι αρχικοί στίχοι της τελευταίας στροφής που γράφτηκε στις 28 Μαΐου 1944 λένε: «Ευτυχισμένε ουρανέ της Κέρκυρας, οι ήχοι σου/ αντλαλούν από τα ήπια τα βουνά».

Πέντε ημέρες αργότερα αντηχεί από τα βουνά του νησιού ο καμπανιστός ήχος των συμμαχικών καταδιωκτικών αεροσκαφών, διότι οι Βρετανοί και οι Αμερικανοί επιχειρούν εκ νέου αεροπορική επίθεση κατά της Κέρκυρας. Οι βόμβες που ρίχνουν είναι αληθινές, τα κτίρια, στις στέγες των οποίων καταλήγουν, λίγο μετά συντρίμια ή στάχτη, κι οι άνθρωποι, που τους βρίσκει το κακό, νεκροί, όπως γίνεται με τις βόμβες πάντα. Και όμως η επίθεση είναι καθαρό θέατρο και γίνεται μόνο και μόνο για να αποσπάσει την προσοχή από τη συμμαχική απόβαση στη Νορμανδία.

Στην Κέρκυρα η διοίκηση του γερμανικού στρατού δημιουργεί εν τω μεταξύ τετελεσμένα. Το βράδυ της 8ης Ιουνίου 1944 οι Εβραίοι του νησιού διατάσσονται να συγκεντρωθούν την επόμενη ημέρα στην πόλη, ενώ ο Χάσσο Γκράμπνερ και μαζί με αυτόν όλοι οι στρατιώτες του πειθαρχικού τάγματος λαμβάνουν τη διαταγή να μην αναμειχθούν σε αυτό που θα συμβεί αύριο.

Στις 9 Ιουνίου οι Εβραίοι της Κέρκυρας πέφτουν θύματα της μεγαλύτερης εφόδου στην ιστορία του νησιού. Μόνο λίγοι προσπαθούν να ξεφύγουν στα βουνά, πολλοί Εβραίοι πηγαίνουν μάλιστα κατευθείαν στα χέρια των Γερμανών. Γιατί, δεν είναι εύκολο να ειπωθεί. Ίσως να αισθάνονται όπως οι κομμουνιστές με τη στολή της Βέρμαχτ, ίσως απλώς να μην πιστεύουν ότι θα βρουν ένα νησί πάνω σε ένα νησί. Πιθανότερο όμως είναι ότι οι Εβραίοι της Κέρκυρας εμπιστεύονται την ιστορία τους και την οικονομική σημασία τους –και ακόμα περισσότερο τους θρησκευτικούς ηγέτες της κοινότητάς τους, οι οποίοι δεν μπορούν να φανταστούν τη δική τους εξολόθρευση. Δεν είναι η πρώτη φορά που ευκολόπιστοι γίνονται πτώματα. Ήδη ένα χρόνο πριν ο πρόεδρος της εβραϊκής κοινότητας της Θεσσαλονίκης είχε προειδοποιήσει τα μέλη της κοινότητάς του, που απειλούνταν με εκτόπιση, να μη διαφύγουν, εφόσον αυτό θα δυσαρεστούσε τους Γερμανούς και η νέα οικιστική περιοχή στην Πολωνία ήταν πολλά υποσχόμενη. Οι περισσότεροι από τους 40.000 Εβραίους της Θεσσαλονίκης τον πίστεψαν. Μόνο λίγοι διέφυγαν. Αυτοί που έμειναν συνελήφθησαν, εκτοπίστηκαν στο Άουσβιτς και την Τρεμπλίνκα και εκεί κατά τα τρία τέταρτα εξοντώθηκαν στους θαλάμους αερίων. Γνώριζαν άραγε ότι ο πρόεδρος

της κοινότητάς τους είχε κάνει κάποτε στη Βιέννη τη διδακτορική διατριβή του για την περιγραφή της κόλασης στην εβραϊκή λογοτεχνία;

Στην Κέρκυρα εν τω μεταξύ στις 9 Ιουνίου 1944 ακριβώς στις έξι η ώρα το πρωί σχεδόν 1.700 Εβραίοι έχουν συγκεντρωθεί μπροστά από το Παλιό Φρούριο της πόλης. Όποιος δεν έρχεται με τη θέλησή του ξυλοκοπείται, όποιος είναι τρώφιμος νοσοκομείου ή φρενοκομείου παίρνει προσωρινά «εξιτήριο».

Οι συγκεντρωμένοι δεν είναι όμως οι μόνοι που είναι στο πόδι εκείνο το πρωί. Στα μπαλκόνια, πίσω από μικρά παράθυρα, χωμένα σε χοντρούς τοίχους, πάνω σε στέγες και σπίτια, παντού υπάρχουν ομάδες ανθρώπων και κρυφομιλούν και κοιτάζουν, ενώ οι Εβραίοι της Κέρκυρας σχηματίζουν από κάτω τους έναν μεγάλο σωρό, *ένα νησί πάνω στο νησί*, περικυκλωμένοι από τη Βέρμαχτ, την Γκεστάπο και Έλληνες αστυνομικούς, που δε φοράνε κανενός είδους στολή. Μερικοί ακόμα Εβραίοι από την Αθήνα, οι αδελφοί Ρικανάτι, βοηθούν τους Γερμανούς.

Και έτσι το πράγμα παίρνει την πορεία του. Οι Εβραίοι της Κέρκυρας ταξινομούνται, τους υποβάλλουν σε σωματική έρευνα και στο τέλος τους αρπάζουν τα υπάρχοντά τους. Ακόμα και τα κλειδιά του σπιτιού τους τους παίρνουν. Και το πλοίο του Ερυθρού Σταυρού ωσάν κρουαζιερόπλοιο έχει κι αυτό σαλπάρει.

Στη θέση του έχουν έρθει άλλα πλοία, και ενώ οι Εβραίοι στο Παλιό Φρούριο της πόλης περιμένουν να δουν τη μοίρα τους, και κάθε σκέψη για απόδραση καταλήγει στην κانه ενός γερμανικού πολυβόλου, στο λιμάνι της πόλης ετοιμάζονται ήδη για φόρτωση οι μαούνες που έχει ναυλώσει η Βέρμαχτ, και δυο ημέρες αργότερα, στις 11 Ιουνίου 1944, αρχίζει η εκτόπιση.

Επειδή κατά τη μεταφορά δεν υπάρχει τίποτα να φάνε ή να πιούνε, ο αριθμός των ζώντων μειώνεται ήδη κατά μερικές ντουζίνες στη διαδρομή προς Πάτρα μέσω Λευκάδας. Όμως αυτό στην ουσία τους βολεύει τους Γερμανούς. Το ζήτημα της απομάκρυνσης των αποβλήτων είχε αποσαφηνιστεί ήδη εννέα μήνες πριν με το παράδειγμα των Ιταλών αξιωματικών, το πρόβλημα των ξεβρασμένων πτωμάτων είχε συζητηθεί και είχε δοθεί η διαβεβαίωση ότι δεν πρόκειται να ξανασυμβεί. Κατά συνέπεια αυτή τη φορά πριν από τη βύθιση προσθέτουν επιπλέον βάρος στους νεκρούς και το γεγονός ότι δεν θα ξεβραστούν ποτέ πια θεωρείται παράδειγμα για το πώς μαθαίνει κανείς από τα λάθη του.

Αφού ολοκληρώθηκαν οι μεταφορές με τα πλοία, τους Εβραίους της Κέρκυρας τους κλείνουν στο στρατόπεδο συγκέντρωσης Χαϊδαρίου κοντά στην Αθήνα, πριν συνεχίσουν για το Άουσβιτς μέσα σε βαγόνια μεταφοράς ζώων. Εννέα ημέρες διαρκεί η διαδρομή με το τρένο. Πολλοί πεθαίνουν από την πείνα ή τη δίψα. Όταν οι Εβραίοι φτάνουν το βράδυ της 29ης Ιουνίου στο Άουσβιτς, οι περισσότεροι από αυτούς δολοφονούνται αμέσως και καίγονται στο κρεματόριο αριθμός δύο.

Και στην Κέρκυρα; Εκεί αστράφτουν οι παραλίες, και ο Έλληνας δήμαρχος κάνει στα μέσα Ιουλίου μια γιορτή. «Οι μεγάλοι μας φίλοι, οι Γερμανοί, ξεκαθάρισαν το νησί μας από την εβραϊκή πλεμπάγια. Στο εξής θα μπορούμε να τρώμε εμείς οι ίδιοι τη συγκομιδή των αγρών μας».*

Δυο εβδομάδες αργότερα ο πόλεμος στην Κέρκυρα καταλήγει σε γελοιότητα, διότι από τούδε και στο εξής ένα βρετανικό καταδιωκτικό βομβαρδιστικό αεροπλάνο κάνει κύκλους κάθε πρωί πάνω από το νησί. Δεν δέχεται καμία επίθεση, αλλά και αυτό δεν επιτίθεται σε τίποτα και κανέναν πια, και σχεδόν μοιάζει σαν να προτιμούσε περισσότερο για στόχο του τους Ιταλούς και τους Εβραίους. Οι Γερμανοί στρατιώτες εν πάση περιπτώσει σύντομα συνηθίζουν αυτόν τον ιδιαίτερα εγγλέζικο τρόπο πολιορκίας, κοιτάζουν το βομβαρδιστικό να κάνει αδιάκοπα κύκλους πάνω από το νησί, και κάποτε το αποκαλούν απλώς «ο αξιωματικός εν υπηρεσία της άλλης πλευράς».

Κι όμως, δεν είναι τόσο απλό και ειρηνικό το ζήτημα με την «άλλη πλευρά», διότι για την ακρίβεια υπάρχουν δύο άλλες πλευρές στην Κέρκυρα. Και ενώ η μία πλευρά έρχεται από έξω, γνωρίζει ότι ανήκει στη βρετανική Royal Air Force και κάθε πρωί προσφέρει πτήσεις αναψυχής πάνω από την Κέρκυρα, η άλλη πλευρά είναι σταθμευμένη στο εσωτερικό του νησιού, πιστή στο ΚΚΓ, παρ' όλο που φέρει τη στολή της Βέρμαχτ, και όποτε είναι εκτός υπηρεσίας, ασχολείται με το να φτιάχνει ένα μοντέλο της δικής της βάσης με σπιρτόξυλα.

Αυτό που μοιάζει με ανόητη χειροτεχνία, στην πραγματικότητα έχει έναν πολιτικό λόγο, στο κάτω κάτω η στρατιωτική εφημερίδα *Σκοπιά νοτιοανατολικά* επί μήνες άρχισε να χτυπά τα διαφημιστικά τύμπανα για την «προσεχώς στη Βιέννη» επισκέψιμη ειδική έκθεση «Επιχειρησιακός χώρος προς νότον και ανατολάς» και συγχρόνως προκήρυξε και ένα βραβείο για την κατασκευή του ωραιότερου μοντέλου μιας βάσης της Βέρμαχτ.

Καλύτερο καμουφλάζ δεν μπορεί να υπάρξει. Οι κομμουνιστές στο πειθαρχικό τάγμα του Χάσσο Γκράμπνερ εν πάση περιπτώσει *πρώτον* ανταποκρίνονται στην πρόκληση, *δεύτερον* το βλέπουν το πράγμα ως δυνατότητα να συναντιούνται πολύ τακτικά με μία πρόφαση πέραν πάσης υποψίας, και κατά συνέπεια *τρίτον* με την ανάλογη σοβαρότητα επίσης, και γι' αυτό δεν αποτελεί έκπληξη το ότι το βραβείο –*Ναιιαιαι!*– τελικά το κερδίζουν.

Εκείνος που απονέμει το βραβείο στους στρατιώτες, οι οποίοι υποτίθεται προσωπικά ορμώμενοι και με χαρά λαμβάνουν μέρος στη φασιστική προπαγάνδα, είναι ο Βίλχελμ Χάμμερ, αξιωματικός της 5ης Στρατιάς σύμφωνα με τα διακριτικά του. Εκείνος δεν υποψιάζεται ότι οι βραβευμένοι είναι κομμουνιστές, των οποίων η πραγματική αποστολή συνίσταται στο να καταστρώνουν σχέδια ανατροπής στην Κέρκυρα και όχι να φτιάχνουν μοντέλα βάσεων.

Και σχέδια να ανακαταλάβουν το νησί από τη Βέρμαχτ υπάρχουν πράγματι στην Κέρκυρα –και ο Χάσσο Γκράμπνερ είναι αναμειγμένος σε αυτά, είναι το κομβικό σημείο σε ένα δίκτυο πληροφοριών, οι οποίες από τον σταθμό του ασυρμάτου του στον πύργο των Καρουσάδων μεταφέρονται μέσω των μεμονωμένων βάσεων των λόγων μέχρι την πιο απομακρυσμένη θέση οβιδοβόλου.

Όμως η γερμανική αντικατασκοπεία στην Κέρκυρα δεν κοιμάται και λίαν συντόμως απαιτεί μυστική στρατιωτική αστυνομία, στρατιωτική χωροφυλακή και επιπλέον στρατεύματα για «την επιτήρηση αφερέγγυων στοιχείων του εκεί τάγματος των ανάξιων προς στράτευση».

Εν τω μεταξύ λίγα χιλιόμετρα από τους Καρουσάδες ο στρατιώτης του πειθαρχικού τάγματος Χανς Μπίντερ έχει έρθει σε επαφή με Έλληνες αντιστασιακούς. Ο Μπίντερ, του οποίου η ιστορία χάνεται μέσα σε ένα ύποπτο σκοτάδι που απαρτίζεται από φήμες και μισοαλήθειες και του οποίου τα πολιτικά φρονήματα ποικίλουν κάπου μεταξύ κομμουνιστικών, κρυπτικών και εγκληματικών, μνεί λίαν συντόμως στα σχέδιά του τον Χάσσο Γκράμπνερ που είναι σε άμεση επαφή μαζί του.

Όμως ο Γκράμπνερ έχει ενδιασμούς. Αυτός, που ως ασυρματιστής έχει επαφές με την ηγεσία του Επιτελείου και λόγω της θέσης του έχει στη διάθεσή του εκτεταμένες πληροφορίες, προειδοποιεί να μη γίνουν βεβιασμένες ενέργειες. Υπό τις συνθήκες ενός νησιού, εν όψει της υπόγειας μόνο διείσδυσης των ανταρτών στην Κέρκυρα και των καλά ανεπτυγμένων θέσεων της Βέρμαχτ, άμεσες δράσεις κατά των Γερμανών κατακτητών τού φαίνονται πάρα πολύ επικίνδυνες.

Ο Χανς Μπίντερ όμως δεν θέλει να ακούει για κινδύνους, ο Χανς Μπίντερ θέλει να κάνει κάτι. Προσπαθεί λοιπόν να πάρει με το μέρος του για την προώθηση των σχεδίων του άλλους στρατιώτες του πειθαρχικού τάγματος, και δεν εξαιρεί τους «ποινικούς» ανάμεσα σε εκείνους του τάγματος 999 –και τελικά προδίδεται από εκείνους.

Το βράδυ της 8ης Σεπτεμβρίου 1944 Γερμανοί στρατιώτες εισβάλλουν σε ένα σπίτι που το χρησιμοποιούσε ως συνωμοτικό τόπο συνάντησης ο Μπίντερ και συλλαμβάνουν τους Έλληνες αντάρτες που βρίσκονται εκεί. Τον Μπίντερ, που εκείνο το βράδυ έχει υπηρεσία και δεν είναι παρών, τον παίρνουν λίγο μετά σηκωτό από ένα χαράκωμα, τον μεταφέρουν σε μια κοντινή φυλακή και εκεί «ανακρίνεται» από μέλη της μυστικής στρατιωτικής αστυνομίας. Κατά την έρευνα των υπαρχόντων του, που διεξάγεται ταυτόχρονα, βρίσκεται ένα μικρό σημειωματάριο, το οποίο αναφέρει τα ονόματα των συνεργατών του. Του Χάσσο Γκράμπνερ βρίσκεται πάνω πάνω.

Νύχτα ακόμα ο Χάσσο Γκράμπνερ στον πύργο των Καρουσάδων δέχεται επίσκεψη τριών στρατιωτών της Βέρμαχτ, οι οποίοι τον διατάσσουν να τους ακολουθήσει. Τι του καταλογίζουν, δεν γνωρίζει. Ομοίως αγνοεί που τον πάνε, και μόνο έπειτα από πεζοπορία τριών ωρών, η οποία οδηγεί στα δυτικά του νησιού στο γραφικό χωριό Παλαιοκαστρίτσα, ο Χάσσο Γκράμπνερ μαθαίνει τι έχει συμβεί. Μπροστά του, σε μια ελιά, στο φως της ημέρας που ξημερώνει, στέκεται, δεμένος, ο Χανς Μπίντερ.

Ο Γκράμπνερ αντιλαμβάνεται αμέσως ότι οι στρατιωτικοί αστυνομικοί έχουν ετοιμάσει τον Χανς Μπίντερ για εκτέλεση. Τα χέρια του είναι δεμένα πισθάγκωνα και τα μάτια του καλυμμένα. Όμως όλο αυτό είναι θέατρο, διότι ο Χανς Μπίντερ δεν μπορεί να δει τίποτα πια. Το πρόσωπό του είναι καταχτυπημένο, το αριστερό μάτι του χυμένο έξω εντελώς.

Λίγο αργότερα δένουν και τον Χάσσο Γκράμπνερ σε έναν πάσσαλο μόνο λίγα μέτρα μακριά από τον Χανς Μπίντερ, όμως συνειδητά του αφήνουν ακάλυπτα τα μάτια. Για να δει πώς θα πεθάνει ο σύντροφός του.

Λίγο μετά ο Χάσσο Γκράμπνερ ακούει τη γνωστή διαταγή, βλέπει τις σφαίρες του εκτελεστικού αποσπάσματος να εισέρχονται στο δεμένο κορμί. Ωστόσο δεν σκοτώνουν τον Χανς Μπίντερ. Αντί γι' αυτό ο αξιωματικός που έχει το πρόσταγμα βγαίνει μπροστά, πάει και στέκεται μπροστά στον Μπίντερ, που είναι σαν τσουβάλι στο δέντρο και κοιτάζει προκλητικά τον Γκράμπνερ. Όταν βλέπει ότι ο Γκράμπνερ

κοιτάζει προς το μέρος του, βγάζει το πιστόλι του και, χωρίς να πάρει το βλέμμα του από τον Γκράμπνερ, πυροβολεί τον Χανς Μπίντερ στο πρόσωπο. Το δεμένο κορμί σωριάζεται.

Αυτό είναι το τελευταίο πράγμα που αντιλαμβάνεται ο Χάσσο Γκράμπνερ. Μετά του δένουν και εκείνου τα μάτια, και ακούγεται η διαταγή: «Οπλίσατε, πυρ!»

Ωστόσο πυροβολισμός δεν ακούγεται. Αντί γι' αυτό γέλια, ουρλιαχτά. Έπειτα από λίγο λύνουν τον Γκράμπνερ. «Την επόμενη φορά θα είναι στ' αλήθεια, κομμουνιστικό γουρούνι», του δηλώνει ο αξιωματικός με έναν τόνο σαν να χαίρεται σχεδόν από τώρα. Στη συνέχεια οι τρεις στρατιώτες πηγαίνουν τον Γκράμπνερ πίσω στους Καρουσάδες.

Στην πραγματικότητα αυτό που συμβαίνει στη Βέρμαχτ εν έτει 1944 στην Κέρκυρα μοιάζει με αυτό που συνέβη στον δικαστή εννέα χρόνια πριν στη Δρέσδη. Πιστεύουν ότι εκείνοι έδωσαν ένα μάθημα στον Χάσσο Γκράμπνερ, ωστόσο αυτός το έχει προ πολλού πάρει το μάθημά του. Όταν πληροφορείται την επόμενη ημέρα από τον επικεφαλής του λόχου των ασυρματιστών, που είναι εγκατεστημένος μαζί του στον πύργο, ότι εξαιτίας της προδοσίας του Μπίντερ θα αποπλιστεί το πειθαρχικό τάγμα στο νησί συνολικά και θα εκτελεστεί ο ένας στους δέκα στρατιώτες, μεταβιβάζει την είδηση αμέσως στους «πολιτικούς» που υπηρετούν μαζί του, και εκείνοι με τύχη και διπλωματική ευελιξία καταφέρνουν να ματαιώσουν το σχέδιο. Όταν ο Χάσσο Γκράμπνερ ακούει τελικά από τον ασύρματο ότι έχει αρθεί η διαταγή για αποπλισμό και ότι έχουν επίσης ματαιωθεί οι προγραμματισμένες εκτελέσεις, παίρνει μια ανάσα. Λίγες ημέρες αργότερα θα πνίγεται βέβαια πάλι.

Είναι τέλος Σεπτέμβρη, και ο Χάσσο Γκράμπνερ πληροφορείται μέσα από μια σειρά απόρρητων διαύλων ότι ο περιφερειάρχης των Καρουσάδων, Κωνσταντίνος Κλαδάς, έχει εκφράσει την επιθυμία να ανακηρύξουν επίτιμο δημότη αυτόν, τον κομμουνιστή που φέρει τη στολή της Βέρμαχτ. Η αιτιολογία είναι, όπως λένε, ότι ο Γκράμπνερ, τον οποίο όλοι στο χωριό αποκαλούν απλώς «ο γιατρός», έχει προσφέρει πολλά για το καλό του τόπου, σε τελική ανάλυση, αυτός ήταν –κάτι που όλοι το ξέρουν, αλλά κανένας δεν το λέει ανοιχτά– εκείνος που ξαλάφρωσε τα αποθέματα της Βέρμαχτ σε φάρμακα για την ελονοσία κατά 10.000 χάπια ατεμπρίνης και τα έδωσε στον κόσμο. Άλλωστε, με τα μηνύματά του στον ασύρματο πολλές φορές «ανακατέναιμε» τις σκοπιές των Γερμανών και έτσι κατάφερε να προσορμιστεί μια βάρκα με αντιστασιακούς αγωνιστές από την Αλβανία, και επιπλέον έκανε τα πάντα για να έρθει σε επαφή με τους Έλληνες και τους αντιστασιακούς αγωνιστές τους.

Όμως ο Χάσσο Γκράμπνερ δεν θέλει να γίνει επίτιμος δημότης των Καρουσάδων. Ο Χάσσο Γκράμπνερ θέλει να πάει σπίτι του.

Λίγες ημέρες αργότερα βρίσκει την ευκαιρία. Την 1^η Οκτωβρίου 1944 οι Γερμανοί αποσύρονται από την Κέρκυρα. Λίγο πριν ολοκληρω το τάγμα 999 κηρύσσεται εν ριπή οφθαλμού αξιοπόλεμο και κάθε στρατιώτης προβιβάζεται σε υποδεκανέα. Ο μόνος που εξαιρείται είναι ο Χάσσο Γκράμπνερ. Αλλά η στρατιωτική ηγεσία ούτως ή άλλως εκτιμά ότι δεν πρόκειται να επιζήσει. Η μονάδα του είναι τελικά η τελευταία της δυτικής πτέρυγας της 5ης Στρατιάς. Και σε μια οπισθοχώρηση το πρώτο πράγμα που έχει στο σβέρκο της η οπισθοφυλακή είναι οι εχθροί. Οι απώλειες, έτσι εκτιμάται, θα είναι εξαιρετικά μεγάλες.

* (Σ.τ.Μ.) Η δήλωση του δημάρχου παρατίθεται εδώ από το άρθρο «Σύντομο ιστορικό για τις Ισραηλιτικές Κοινότητες στην Ελλάδα», βλ. Περιοδικό ΧΡΟΝΙΚΑ, ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, τόμος ΚΘ', τεύχος 201, Ιανουάριος – Φεβρουάριος 2006, σ. 45.